

absynt
prokletí/reportéři

Wojciech Tochman

Příběh na smrt a na život

„Odsouzený není
bestie, je to člověk,
který zabil druhého
člověka.“

absynt

Wojciech Tochman Příběh na smrt a na život

Přeložila Michala Benešová

Kniha byla vydána s podporou polského Knižního institutu
(Instytut Książki) v rámci Překladačského programu ©Poland.

Copyright © Wojciech Tochman
Cover art © Pavlína S. Morháčová
Translation © Michala Benešová
ISBN 978-80-8203-626-1

Ženský pláč mě bolí.

Lidia Ostalowska

Máma hrozila, že jí nějakou dobu nebudu moct volat. Přitom jsem jí volala každý den. Nechtěla jsem zůstat sama. Máma nikdy neměla společnost. Nikoho kolem sebe nemá. Nikomu o mně neříká. Lidka o mně chtěla lidem vyprávět. Nebyl čas. Musela jsem se rozhodnout sama. Nerozešly jsme se v dobrém. Tuhle knihu dlužím sama sobě i Lidce. Byla mými dveřmi na svobodu. Každý den myslím na to, že mě pustí. Nebojím se. Tedy, bojím se jen Mstitele.

§

Když Holub s Yogim ve vedlejší místnosti zabíjeli Jolku, Vosa v kuchyni prohlížela lednici. Byla hladová, hledala něco k jídlu, sama to vypověděla té noci, hned po zatčení, respektive po zadržení, jak se podle práva říká nasazení pout, měsíc po onom odpoledni, ano, slyšela tupé zvuky úderů, křik, úpění, všechno to začalo po čtvrté hodině a před pátou skončilo. Byl leden, tma, zvonek číslo 32, výtah do desátého patra – dobrý den, řekla Jolka, pojdte dál. Pak jsou ve spisu jedna po druhé podrobně popisovány četné pohmožděniny hlavy spojené se zlomeninami kostí klenby dutiny ústní a základu lebky, zavřenou zlomeninou levého lícního oblouku a otevřenou zlomeninou dolní čelisti po obou stranách, poškození horní jedničky vlevo, krevní

výrony ve spodním rtu a v dutině ústní, u kořene jazyka, podlitiny v obličeji a na krku, bodné rány, pohmožděniny, a to i v okolí očí, přerývané žíly, povrchová a hluboká rána straně krku, podlitiny na dlaních, krvavé šrámy na kůži hlavy, krev na tvrdé pleně mozkové, krev pod mozkovými plenami, krev v mozkových komorách, krev v dýchacích cestách, ohniska proniknutí krve do plic. Vosa strčila hlavu do lednice, protože dostala chuť na tatarák. Ano, tatarák by si dala.

§

Yogi, Holub a Vosa sotva oslavili osmnáctiny, mysleli na maturitní ples, chtěli se dobře bavit. Za vraždu Jolky, která byla o čtyři roky starší než oni, potrestal soud celou trojici stejně: doživotím. Dalo by se říct, prohlásil soudce, že zabili i sami sebe, svoji současnost i svoji budoucnost.

Monika Osińska – první žena odsouzená v Polsku na doživotí. Doživotka, tak se o ní za mřížemi mluví.

Bylo jí pětatřicet, když poznala Lidii Ostałowskou. Na podzim 2013, sedmnáct let po onom lednu, spolu ve vězení na Grochově hovořily poprvé – reportérka a doživotka. Dvě ženy v brýlích. První o víc než dvacet let starší, malá, nahrbená, ostříhaná na ježka, pozorná, málomluvná, tichá. Druhá mladší, štíhlejší, vysoká, rovná, s dlouhými vlnitými tmavými vlasy, plná energie, veselá, hovorná. Vězni nesmějí měnit účes, vzhled ze dne uvěznění si mají uchovat až do okamžiku ukončení trestu. Vosa se tohoto pravidla drží, Vosu čas téměř nemění. Fyzicky. Její psychické zdraví totiž bylo, je a jistě i bude předmětem zájmu odborníků, badatelů i praktiků – psychiatrů, psychologů, kriminologů

a právníků. Zajímalo i reportérku Ostałowskou. Byla první novinářkou, s níž se Monika Osińska odvážila mluvit.

Jolka – tak v rozhovoru s Lidií říkala oběti. Viděly se přitom jen jednou, v bytě číslo 32, mezi čtvrtou a pátou hodinou odpoledne, 19. ledna 1996. Reportérka Ostałowská navštěvovala Osińskou ve vězení pravidelně, každý týden, někdy jednou za dva týdny, téměř čtyři roky. Kromě prvního rozhovoru, kdy se za teplého odpoledne posadily na vycházkovém dvoře, se všechna další setkání odehrála v kulturní místnosti. Bez přítomnosti dozorců, takže Monika mohla nerušeně vyprávět a Lidia pootvírat zamřížované okno a navzdory zákazům kouřit. Kouřila vždycky, kouřila hodně, kouřila všude. Až jednoho dne požádala Monika Lidií krátkým, úhledně napsaným dopisem, aby už ji v kriminálu nenavštěvovala.

§

Byla svérázná, říká Monika o Lidii dvacet pět let po vraždě.

Lidia Ostałowska, ročník 1954, polonistka, nejprve novinářka časopisu *Przypięciółka* a později týdeníku itd, za výjimečného stavu neprošla prověrkou režimu, takže byla nezaměstnaná a živila se doučováním. Když žák nepřišel, neobědvala. Poté učila polštinu na gymnáziu, od roku 1989 byla reportérkou deníku *Gazeta Wyborcza*, napsala tři knihy.

Ta první – *Cikán je cikán* (2000)¹ – pojednávala o Romech v postkomunistické Evropě, jichž si politici i média všímali jen jako kriminálníků, případně v situacích, kdy došlo k etnicky motivovanému napětí. Lidia však o Romech psala jinak: v Rumunsku zjišťovala, odkud pocházejí žebráci žijící pod varšavskými mosty, v Anglii sledovala osudy

uprchlíků z Čech a ze Slovenska, v Maďarsku navštěvovala cikánská ghetta a v Bulharsku vězení, kde se odsouzení Romové stávali oběťmi násilí.

Druhou knihu – *Akvarely pro Mengeleho* (2011)² – věnovala holocaustu a jeho dnešnímu dědictví. Lidia přiblížila čtenářům postavu Diny Gottliebové, Židovky z Brna, studentky Školy uměleckých řemesel, která v roce 1943 skončila v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau. Tam malovala portréty „cikánských míšenců“, které zkoumal doktor Mengele. Právě on si ji vybral. Přežila. O akvarely, vlastněné muzeem Auschwitz-Birkenau, se ke konci dvacátého století přihlásila zpoza oceánu sama autorka. Kdo je majitelem portrétů? ptala se polská reportérka. Žena, která je namalovala? Nebo portrétovaní Romové? Nebo snad muzeum?

Třetí Lidiina kniha – *Bolelo to ještě víc* (2012) – je souborem reportáží napsaných během dvaceti let její práce. Je to příběh o horším a ošklivějším Polsku, které si s kapitalismem neví rady, je zahleděné do minulosti, zmrzačené, bezradné, nevkusné, apatické, chudé, bez slušné práce a bez nadějí.

Lidia nezavírala lidi do škatulek, sama neměla ráda, když někdo škatulkoval ji. Nechtěla být považovaná ani za odbornici na Romy, ale za odbornici na hip-hop, o kterém napsala známou reportáž *Ted' ho zrýmuju*. Psala o tom, jak se ubližuje ženám, ale nechtěla být feministickou novinářkou. Jednou ji někdo veřejně označil za reportérku bojující za rovnost a ona dotyčného v rozhovoru se svými blízkými nazvala idiotem. Ale neprotestovala, když si lidé v jejích širokých profesních zájmech všímali společného jmenovatele: ohledu na slabší, ztracené, opuštěné a zapomenuté. Většinou nedůvěřivé. Ale Lidii důvěřovali.

Kniha o Monice Osińskiej měla být další v pořadí. Feministická kniha, jaká dosud nevznikla – tak si ji představovala, jak víme z jejích poznámek.

§

Kromě zápisníků, navíc téměř nečitelných, zůstaly jen desky formátu A4.

Lidia je zakládala pro otázky související s Jolčinou vraždou. A lidem – hrdinům budoucí knihy. Nikdo z blízkých už si nevzpomíná, kdy o knize začala mluvit. Protože nám nevyprávěla o psaní, ale o mladé ženě ve vězení.

Jdu s dětmi do lesa, řekla jednoho dne Monice, hledáme houby, ale já myslím na tebe, jak sedíš v cele. Myslím na tebe často.

Na žluté desky se žlutou gumičkou napsala dvě písmena: K. O. Jde o Krzysztofa O. Záhy po Jolčině vraždě se o něm dozvědělo celé Polsko. Jeho tvář otiskly první stránky novin, mluvilo se o něm v rádiu i televizi, mnohdy v prvních minutách zpravodajských pořadů. Zvali ho do publicistických pořadů, dokonce i do populární talk-show *Na každé téma*. Miliony lidí poslouchaly, co měl Krzysztof O. na srdci. O rozhovor ho prosili přední soudní a političtí novináři, velká jména antikomunistické opozice, kterých si tehdy všichni vážili. Politici se před ním skláněli, nabízeli mu funkce, peníze. Trvalo to deset let, možná i déle. Dodnes, ač Krzysztof O. úplně zmizel, se dá jeho jméno snadno vygooglovat.

Policisté v civilu u něj doma zatukali večer, kolem sedmé, nebrali si servítky, máte v kanceláři mrtvolu, tak prý začali, doufáme, že nám to vysvětlíte, odvedli ho k autu a odvezli do Tarchominu, kde ve věžáku v ulici Erazma

ze Zakroczymu, v bytě v desátém patře, sídlila jeho firma nazvaná Marketingová a propagační kancelář školního cestovního ruchu Abigail. Firma se zabývala tiskem a distribucí křížovek – před lepšími supermarkety, tehdy šlo například o Billu, zastavovali lidé kolemjdoucí a nabízeli jim k prodeji křížovky s fotografií nemocného dítěte. Za kolik? Za nějakou nezaokrouhlenou částku, řekněme zlotý padesát devět. Za kolik? Některým činily nové zloté pořád ještě problémy, raději počítali ve starých: patnáct tisíc devět set.³ Výnos z prodeje posílala firma jakési organizaci pečující o nemocné děti. Kdo se rozhodl pomoci, platil zaokrouhlenou částku, mincí v hodnotě dvou zlotých nebo bankovkou s hodnotou dvacet tisíc a podobiznou Marie Skłodowské-Curie. Nebyl v tom rozdíl. Někteří bývali štedřejší – platili novou mincí s označením pěti zlotých nebo padesáti tisíc se Stanisławem Staszicem. Dostali křížovky. Všechno, co přesahovalo částku jednoho nového zlotého a padesáti devíti grošů, získával Krzysztof O. napůl s prodávajícím. S tím, že prodejci si ve firmě často vyzvedli křížovky a s penězi už se nikdy nevrátili, tomu se nedalo zabránit. Zdi umazané od krve, v hlavní místnosti krev na oknech, na záclonách, na knihovně, na stole. Pod stolem – žena. To spatřila mladá dívka z vedlejšího domu, když spolu s kamarádkou těsně po páté vyjela výtahem do desátého patra. Chtěly si u Joly okopírovat něco, co potřebovaly do školy. Domovní zvonek nefungoval, někdo jim otevřel vstupní bránu, dveře do bytu číslo 32 nebyly zamčené, v předsíni se svítilo, na pozdrav nikdo neodpověděl. Ležela na podlaze s nožem zabodnutým do krku, přijela policie, záchranka, lékař jí z obličeje sundal zakrvácený ručník, policejní technik vyměňoval ve fotoaparátu jeden film za druhým, vyfotil druhý nůž s červenou rukojetí a zahnutým ostřím,

ležel vedle; počítač shozený ze stolu; telefon s utrženým sluchátkem. V koupelně krev ve vaně, v umyvadle, na mýdle. Pod umyvadlem ležel odlomený kousek baseballové pálky. Menší pokoj a kuchyně byly zpustošené.

Krzysztof O. vstoupil do své kanceláře a všiml si, že z hlavní místnosti někdo ukradl mobilní telefon a z té menší, kde oběť žila, videorekordér. Až se přisedící u soudu divila, že nejdřív mluvil o hračkách, jak se vyjádřila, a ne o zabité švagrové. Jolka byla sestra jeho manželky. Byl to děsivý pohled, vyprávěl o pět let později v rozhovoru pro *Gazetu*,⁴ stál jsem bez hnutí, nedokázal jsem nic říct, ale řekl jsem to o ukradeném telefonu, o pagerech, protože jsem věděl, že se dají zaměřit a můžeme tak vrahovi přijít na stopu.

Jak je uvedeno v dokumentech, policie začala okamžitě prohledávat okolí, v obchodech se vyptávala prodavačů, ptala se i hostů vysedávajících v nedaleké hospodě a v baru Peklo. Neviděli jste nikoho podezřelého? Prověřovali také byty v okolí, kde se podle policie často scházely kriminální živly. Byl zaznamenán výsledek prověřování – negativní. Krzysztofovi O. nad Joliným tělem řekli, že ty hračky mohl po vraždě hodit do Visly, na což se on zeptal, jak by mohl zabít někoho, koho zná, koho má rád, protože tehdy ještě nevěděl, že lidi vraždí nejčastěji v rodině. Prohledali jeho byt i Fiat 125p, prohlédli jeho oblečení, odebrali mikrostopy zpod nehtů, a nakonec ho vyslechli. Stejně jako jeho ženu Bogusławu, Jolčinu sestru, a Marka, snoubence oběti. Do protokolu uvedli: zdraví, bez viditelných známek poškřábání a pohmoždění.

Dvacet hodin po vraždě hovořili s matkou žijící ve městě Ostrów Mazowiecka: o Jolině smrti jsem se dozvěděla dnes ve čtyři ráno, přijel za mnou syn se snachou z Wyszakova, oni se to dozvěděli od Boguši, Jola byla nejmladší,

jezdila za námi každý pátek a v neděli ji od nás Marek odvážel autem, letos se měli brát, Marka mám ráda, je skromný, nepije, nekouří, nevím nic o tom, že by byla Jola těhotná, říkala, že po svatbě chce mít jen jedno dítě.

Matky zavražděné se ptali i na zetě z Varšavy: Jola si na manžela Boguši nikdy nestěžovala, starala se mu o kancelář, ani já si o Krzysztofovi nemyslím nic špatného, je sympatický, upřímný, rodinný typ, impulzivní. Dnes jsme společně jeli za Bogušou, byla doma, a její muž na policii, prý ho zatkli.

Krzysztofa O. zatkli, protože neměl alibi. Z kanceláře odešel dvě minuty po čtvrté, čas uvedl přesně, protože právě tehdy mu v kapse zapípal pager. Na prosbu manželky pořídil drobný nákup v potravinách, nakoupil v lékárně a vrátil se k autu zaparkovanému před věžákem. Policisté mu vraždu tak vnucovali, že se z ní na okamžik sám podezříval. V cele jsem skoro zešílel, vyprávěl po letech,⁵ že jsem třeba něco zapomněl, že mám v paměti nějakou díru a že jsem ji zabil já. Bylo to šílené.

Zatkli i Marka D. Při výslechu řekl, že mu Jola vyčítala, že se málo vídají. To kvůli té práci řidiče v televizi, kde musel být neustále k dispozici. Ptali se ho na sex s Jolou, policisté to nazývali soužitím, odkdy, jak často. V den vraždy jsem od Joly odešel ráno, sdělil jim Marek. Ptali se ho na Krzysztofa O.: mohla s ním mít Jola románek? Pochybují, odpověděl snoubenec zavražděné, podezřelý z vraždy.

Zadrželi i Bogusławu O. podezřelou z účasti na sestřině vraždě. Nejspíš pro nedostatek lepších podezřelých. Chyběly důkazy, takže všechny tři propustili po několika desítkách hodin, v zákonné lhůtě. Krzysztof O. pochopil, že kdyby z kanceláře neodešel hned po čtvrté, dostal by baseballovou pálkou do hlavy i on.

Rozhodl se najít vraha.

Využíval paranormálních schopností, jak o rok později líčil v rozhlasu a televizi. Nikdo se tomu nedivil. Poláci tehdy chodili k věštyním, kouzelníkům a léčitelům. Nebo jim telefonovali na číslo začínající číslicemi 0–700. A drazé platili za každou minutu spojení. Astrologové, jasnovidci, léčitelé (například Zbigniew Nowak nebo Violetta Koseuská-Toszewová, známá i jako David Harklay) často vystupovali v televizi. Byli to celebrity. O čtvrt století později čekají slova Krzysztofa O. na nové prostudování v Lidiiných žlutých deskách.

Ve zkratce:⁶ Krzysztof O. navštívil spolu s manželkou věštyni Eneris, tedy paní Irenu D. Ukázali jí Jolinu fotografii. Vyložíme karty, prohlásila věštyně, a uvidíme. I když z fotografie stále vyzařuje život, vypadá to na vraždu, vidím dva mladé muže a dlouhovlasou ženu. Ženu vražedkyni?

Věštyně Eneris neskryvala údiv.

Krzysztof O. nakreslil pláněk sídliště, kde se nacházela jeho kancelář. Věštyně ukázala na dům, kde Jolu zavraždili. Vrazi nepřišli, říkala, ale přijeli. Kyvadélko ukázalo odkud. Na rozloučenou jim věštyně Eneris doporučila Izabelu Węgerskou, exorcistku vyvolávající duchy.

K tomu, aby Izabela Węgerská vyvolala ducha, potřebovala věci zemřelé osoby. Mohl to být doklad totožnosti nebo nevyprané tričko. Krzysztof O. přinesl župan, o němž se v jiných dokumentech píše jako o ručníku, jde o látku nalezenou na obličeji zavražděné. Izabela Węgerská se posadila na polštáře, rozložila fotografie, přikryla si nohy, protože když přichází duch, začne jí být zima, duch čerpá energii z Izabely Węgerské, jde o dosud chodící duchy, vysvětlovala, ti musejí doplňovat astrální energii.

Izabela Węgierská se tiše pomodlila a pak začala přivolávat Jolku. Celé Polsko mohlo slyšet nebo si přecíst, že Izabela Węgierská nakonec kontakt s Jolkou nenavázala, ačkoli ujišťovala, že ji cítí, občas zaslechne její hlas, ale nic víc. Exorcistka nakonec přivolala na pomoc svého ochranného ducha a zeptala se, proč tady Jolka je, ale nechce s ní mluvit. Ona se bojí, odpověděl ochránce, že když budou vrazi odhaleni příliš brzo, může se stát něco zlého. Krzysztof jednoho z nich zná a oni řekli, že ho zabijí. Tři osoby. Ona trpí, dodal ochranný duch, je celá rozbolavělá. Fyzicky? vyptávala se reportérka Polského rozhlasu. Ano, odpověděla exorcistka, byla ještě v astrálu. A astrál zbavuje posledních utrpení. Po té vraždě? nebyla si reportérka jistá. Po té vraždě, odpověděla Izabela Węgierská. Už brzy tě pohrbí, obrátila se nakonec k Jole, pak si trochu odpočineš, budeš se cítit trochu lépe.

Izabela Węgierská říkala, že pachatelé byli tři muži, ne tři osoby. Popsala dva z nich: drobného zrzavého blondýna a mohutnějšího bruneta. Oba mladí. Řekla, že jeden z nich měl rukáv potřísněný krví. To později potvrdila výpověď Vosi, která přiznala, že čistila rukáv Yogiho bundy od krve. Přesněji řečeno to potvrdila dřív – ještě před zveřejněním reportáže.

Podle Izabely Węgierské byli pachatelé připraveni zabít dvě osoby. Měl zemřít i Krzysztof O.

To však nebyl konec paranormálního vyšetřování. Jolčin švagr zatelefonoval jasnovidci Ireneuszovi. Jak později sdělil jasnovidec, začal říkat, že jde o vraždu dívky. Pak už nejsem jen posluchač, ale napojuji se na vizi. Začínám vidět to, o čem slyším. Měl jsem to před očima. Viděl jsem muže v černém oblečení stojícího vlevo, zrzavého blondáka, vpravo a ženu s rozevlátými vlasy. Jasnovidec ukázal

Krzysztofovi O. cestu k vrahům: Přejeďte po kovovém mostě na opačnou stranu Visly, na první křižovatce odbočte vlevo; až budete projíždět městečkem a uvidíte několik řad domů, musíte odbočit vpravo a tam bude stát dům se žlutým přístřeškem nebo něčím takovým. Vznášel jsem se nad Varšavou, říkal jasnovidec do mikrofonu reportérky, hodně vysoko. Řekněme, že to bylo ve výšce tři set metrů, abych mohl pozorovat velký prostor. A tehdy jsem shora viděl, jak se cesta klikatí...

A tak dále. Pointa reportáže rozhlasové Trojky: to, do jaké míry přispěly informace od jasnovidců k odhalení pachatelů, zůstane policejním tajemstvím.

Vložila Lidia tento výstřižek do žlutých desek jen tak pro jistotu? Protože by se v knize mohl hodit? Udělala to s úmyslem podrobněji zmapovat tuto paranormální reportáž? Proč? Aby ukázala, že Krzysztof O. se svěroval nejen bulváru, ale i seriózním médiím? Nepochybně to byl on, kdo reportérce Polského rozhlasu 3 představil věštkyni, exorcistku a jasnovidce. On je na rozhovor připravil. Rok po vraždě, ještě před procesem. A sám se nechal nahrát. Někdo v rozhlasové Trojce, kterou tehdy denně poslouchaly miliony lidí, někdo z vedoucích, poskytl tomuto tématu třicet minut vysílacího času v nejatraktivnějších hodinách. Někdo v deníku *Gazeta Wyborcza* (tehdy vycházejícím v nákladu přes půl milionu výtisků) pak reportáž na dvou stranách přetiskl.

Je to povoláním ošetřovatel, říkála Lidia blízkým o Krzysztofovi O., který během transformace ucítil peníze. Podnikal v ledasčem, měl spoustu známých a řídil se heslem „já pomůžu tobě, ty zase mně“. Našel práci matce Yogiho, toho maturanta, který později zavraždil Jolu. Vražda švagrové mu umožnila vyrůst.

Krzysztof O. znal někoho v Centertelu. Tak se jmenovala tehdy jediná firma nabízející v Polsku spojení prostřednictvím mobilních telefonů, drahých, velkých a těžkých přístrojů, takzvaných cihel. Levnější byly pagery, obvykle značky Nokia, které spravoval rovněž Centertel. Zařízení velké jako krabička cigaret se připínalo k pásku. Když chtěl někdo předat zprávu majiteli pageru, zatelefonoval operátorovi, uvedl číslo příjemce a nadiktoval zprávu, která pak v podobě krátkého textu dorazila na pager adresáta. Fungovalo to podobně jako dnešní SMS, jen s tím, že zprávu nešlo napsat ani odeslat. Pager je pouze přijímač, nikoli vysílač, sloužil ke čtení textu. Vrazi používali ukradený pager. Díky známému v Centertelu získal Krzysztof O. duplikát pageru a sledoval zprávy, které si posílali lidé, co onoho odpoledne v kanceláři v desátém patře zavraždili Jolku.

Žluté desky s iniciálami K. O. jsou v Lidiině archivu nejtlustší.

§

Jolka? Bylo jich pět sester a tři bratři, rodiče ještě před válkou hospodařili na několika hektarech ve vesnici v Ostrolenském vojvodství. Z osmi sourozenců byla nejmladší, ročník 1974, do Varšavy přijela odtamtud. Když absolvovala ekonomickou střední školu, chtěla se stát policistkou, ale švagr Krzysztof O. jí zařídil práci v rozhlasovém a televizním vydavatelství, kde dělal ředitele marketingu. Nastěhovala se k němu a k sestře Bogusławě, do malého pronajatého bytu ve varšavské čtvrti Chomiczówka. Udělala si kurz práce na počítači. Po roce se osamostatnila, pronajala si pokoj na opačném konci města, ve Wilanově, ale chování majitele bytu bylo podle švagra až příliš starostlivé, jak

prohlásil, a Jolka byla mladá a naivní, takže jsme rozhodli, vyprávěl švagr, že se vrátí k nám. Vrátila se, pak si něco pronajímala společně s kamarádkami, obskurní místo, podle švagra, a až rok před smrtí, jak rozhodl švagr, se nastěhovala do bytu v desátém patře. Ve větším pokoji si švagr zřídil kancelář, v menším si Jola rozestavěla nábytek, který si sama pořídila. Exaktní myšlení, měla ráda čísla, chtěla studovat, možná matematiku nebo účetnictví, měla problémy se štítnou žlázou, rychle se unavila, takže prozatím dělala asistentku ředitele/švagra v jeho křížovkářské firmě. Byla tichá, skromná a ochotná, tak na ni vzpomínala sestra, přátelská a nekonfliktní. Jola a Boguša spolu vycházely, řekla policistům matka, Jola pomáhala Boguše doma, na jejího manžela jako na šéfa nebo švagra si nikdy nestěžovala. Jednou se s Krzysztofem pohádala kvůli zvýšení mzdy, on si myslel, že vydělává dost a odmítl, ona ho odstrčila a vyběhla z kanceláře, ale sestře se pak o tom nezmínila. Vydělávala deset milionů starých zlotých, podle švagra, protože podle matky šest a půl. Jolečka, psal Krzysztof O. v nekrologu, slušná, svědomitá, pracovitá dívka oddaná firmě, vždycky milá, hodná, přímočará, z její tváře nemizel úsměv, děkuju ti, Jolenko, za všechno.

Díky švagrovi poznala Marka, o němž její matka den po vraždě tak pěkně mluvila. Nejdřív to byl kamarádský vztah, vzpomínal Marek při výslechu. Pak šel na vojnu, psali si dopisy, v uniformě za ní jezdil na propustky. Postupně se charakter jejich vztahu změnil, přespával u Jolky v Tarchominu, kde už bydlela, když mu skončila vojna. Získal práci řidiče v televizi, těžká práce, stávalo se, že jezdil i třináct hodin. Odešel jsem od ní dnes v sedm ráno, vypověděl. Těhotná? O tom nic nevím, prohlásil. Svěřovala se mu se všemi problémy, o těhotenství by mu řekla. Měla klidnou,

i když společenskou povahu, bez závislostí, s lidmi neměla rozepře, neměla nepřátele. Do bytu cizí lidi nepouštěla. Letos jsme se měli brát, sdělil do protokolu snoubenec, milovala mě, já jsem miloval ji a vždycky ji budu milovat.

Dobrý den, řekla Jolka, pojdte dál.

§

Bílé desky: mafie. Transformace. Devadesátá léta.

Vytištěné texty Piotra Pytlakowského, reportéra týdeníku *Polityka*. Lidia ho dobře znala, kdysi spolu pracovali, tančili spolu. Požádala kamaráda, aby jí vyprávěl o dávných gangsterech. Ve své knize chtěla vylíčit atmosféru tehdejší doby. Všudypřítomný polský strach. Lidé se báli černých mší satanistů, sekt a pyramidových her. Každý druhý obyvatel Varšavy, a existují na to výzkumy, nerad vycházel z domu, přinejmenším po setmění, protože v ulicích nebylo bezpečno. Televize denně informovala o střelbách, výbuších, útocích se zbraní v ruce, o vraždách. Například o té v Tarchominu: tři maturanti zabili mladou ženu. Pytlakowski si na tu vraždu vzpomíná, hodně se o ní mluvílo. Pamatuje si, že s Lidií hovořil o mafii. V jejím počítači lze najít dvouhodinovou nahrávku jejich rozhovoru – ve formátu MP3. Přepsaný a vytištěný má osm stránek A4 – v tenkých deskách.

Ve zkratce:⁷ Mafie se v Polsku rozbujela spolu s pádem komunismu. Odkud se vzala? Ze špinavého Żbikova, z varšavského předměstí Żąbki, ze Żabí ulice ve Štětíně, z městečka Zawidów u Zhořelce. Komunismus lidem ještě vězel v hlavě, vězel v zákonech, v politice, v ekonomice. Demokracie se rodila v bolestech, v chaosu, v nejistotě. Policie se pomalu učila nové povinnosti. Pro organizovaný zločin

to byla živná půda. První výstřely – rok 1990. Na silnici do Katovic, tehdy nazývané „gierkovka“,⁸ někdo v Siestrzeni ve Varšavském vojvodství vyhodil z auta dvě těla zastřelených mužů. Ukázalo se, že jde o Lulka a Slona, tak se jim říkalo. O měsíc později nastražila policie podél téže silnice, v motelu George, past na šest gangsterů, kteří se pokusili vymámit výkupné za automobil ukradený Polákovvi s německým pasem. Ten dorazil do motelu s policistou předstírajícím ochranku. Jeden z gangsterů na ně vyskočil s nunčakem, policista vystřelil. Tak zemřel Zajíc. Dnes už si ho nikdo nepamatuje, stejně jako Lulka a Slona. Ale Deštníka si lidi pamatují – kulka ho prý tehdy trefila do zadku, ovšem vyhrabal se z toho, a nakonec se z něj stal jeden z vůdců pruškovské mafie. A spolu s ním Ali, Budík, Salám, Pershing, Wańka, Prcek, Smrkáč, Slavík a Bolo. Jen první z nich se vyhnul vězení, protože se rozhodl skupinu opustit a žít legálně. Ostatní buď zemřeli, nebo sedí. Mnozí známí gangsteři byli původně veksláci. Mezi těmi měla komunistická Státní bezpečnost svoji rozvětvenou síť. Většina estébáků v novém Polsku neprošla prověrkou a role se otočily – z estébáků se stali agenti podsvětí. Mafiánům pomáhaly jejich známosti mezi milicionáři přejmenovanými na policisty, mezi prokurátory, a dokonce i soudci.

Gangsterům se líbilo, když jejich přezdívky zveřejňoval tisk, když se objevovaly v televizi. Dělal jim to značku. Jejich skutečná jména nikdo neznal, ale o přezdívkách slyšelo celé Polsko. Některé přezdívky vytvářeli novináři. Piotr Pytlakowski tehdy pracoval v deníku *Życie Warszawy* a psal o již zmíněném gangsterovi s přezdívkou Salám. Ve skutečnosti se mu říkalo Klobása, ale v médiích se kvůli něčí chybě uchytila podoba Salám. A tak už to zůstalo. Salám měl ještě jednu přezdívku: Čurák. Pochop,